

PLEK IS BETEKENIS

een onderzoek naar de randvoorwaarden voor een standbeeld van Thorbecke

door André Kruysen

COLOFON

opdrachtgever:	Stroom Den Haag
tekst en concept:	André Kruysen www.andrékruysen.nl
grafische vormgeving:	Camilo Ridderplaat
Thorbecke:	Berenike van Manen
datum:	juni 2008

PLEK IS BETEKENIS

een onderzoek naar de randvoorwaarden voor een
standbeeld van Thorbecke

door André Kruysen

INHOUDSOPGAVE

Colofon	pag. 2
Inhoudsopgave	pag. 5
Inleiding	pag. 7
Monumenten in Den Haag	pag. 9
Rondom het Binnenhof	pag. 11
De plek	pag. 13
Plek A	pag. 15
Plek B	pag. 17
Plek C	pag. 19
Ongeschikte locaties	pag. 21
Herkenbaarheid	pag. 23
Voorstel voor herkenbare representatie	pag. 25
De sokkel	pag. 27

Alexander kolom, St. Petersburg

Alexander kolom, St. Petersburg

Monument 1e wereldoorlog, Rue Frankrijk

Inleiding:

Plek is betekenis.

In Nederland staan talloze standbeelden en monumenten van belangrijke personen en bewindslieden.

Wat opv

alt is dat een aantal belangrijke beelden niet goed corresponderen met hun omgeving. Men heeft zich er destijds klaarbli-jkelijk te weinig rekenschap van gegeven dat de betekenis van een standbeeld nauw is verbonden met de plek waar het wordt neergezet.

In andere landen gebeurt vaak het omgekeerde. Hele wijken lijken te zijn gegroepeerd om monumenten heen. Plaatselijke regeringen lijken zich zeer wel van bewust van de propagandistische werking die uit kan gaan van een beeld in de publieke ruimte.

In St. Petersburg zijn hiervan goede voorbeelden te vinden. Het gaat te ver om de werken uitvoerig toe te lichten, maar enkele afbeeldingen zullen hun ruimtelijke werking in de stedelijke omgeving illustreren.

Een klassiek voorbeeld is de gigantische Alexander kolom in St. Petersburg. Ongenaakbaar staat hij in het midden van het Paleisplein omsloten door architectuur met een harmonieuze maar meedogenloze maatvoering die onze stedenbouw vreemd

is. Voor het monument van de dichter Pushkin, op wie Rusland zo trots is, is een heel plein ontworpen met brede zichtlijnen (genaamd het Plein der Kunsten) mensen op bankjes kunnen verpozen omringd door vele bomen. De Soviet periode kende uiteraard ook een bloei van de plaatsing van megalomane monumenten voor hun leiders (die inmiddels grotendeels weer zijn verwijderd).

Dichter bij huis, in Antwerpen, zijn beelden te vinden die geplaatst zijn op centraal gelegen pleinen waar wel zes of meer straten of op uitkomen. De werken zijn al van veraf te zien in de lengteassen van het stedelijk gebied en fungeren tegelijk als markeringspunten in de stad.

Maar ook op simpele dorpspleintjes in Frankrijk zijn goede voorbeelden te vinden van een bewuste omgang met de openbare ruimte ten aanzien van monumenten en standbeelden. Er is daar meestal wel een monument te vinden voor de slachtoffers van de Eerste Wereldoorlog. Nooit zal het ergens verscholen staan op een soort restruimte, altijd is er ruimte voor vrijgemaakt en die wordt van generatie op generatie in ere gehouden.

Nationaal monument Plein 1813

Willem van Oranje en Koningin Wilhelmina bij paleis Noordeinde

Internationaal Homomonument bij Madurodam

Monumenten in Den Haag.

In Den Haag is het Nationale monument op Plein 1813 een goed voorbeeld van hoe een monument zich optimaal verhoudt tot z'n stedelijke omgeving.

Het kolossale beeld, een soort gedenknaald met diverse beeldengroepen er in verwerkt, is niet weg te denken uit z'n omgeving. Het maakt er integraal deel van uit. Qua verhouding is het perfect. Het is te zien van een grote afstand, als een waar ijkpunt, maar het overstijgt niet de maat van het plein. Plein 1813 is het monument zou je bijna kunnen zeggen.

In de omringende architectuur is het beeld echter wel verreweg het hoogste element waardoor het belang van dit Nationale monument, de nagedachtenis aan de stichting van ons huidige koninkrijk, wordt benadrukt.

Hoe triest is het echter gesteld met bijvoorbeeld de situatie voor Paleis Noordeinde, waar, als je het enorme ruitersstandbeeld van Willem van Oranje in de nauwe straat van een afstandje wilt bekijken, je al met één been in het monument voor Koningin Wilhelmina staat. Twintig jaar van ontwerp en inspraakrondes heeft geresulteerd in dit Nationaal monument weggestopt achter een haag bomen in een veel te krappe restruimte van de stad, slechts zichtbaar voor mensen die er overheen lopen. De liberale houding ten opzichte van homosexualiteit, waar we ons als Nederlanders zo op voor staan, heeft enige tijd later

geresulteerd, in de plaatsing van het Internationale Homomonument op een volkomen inhoudsloze plek; een berm naast de afrit bij Madurodam. Een plek die nauwelijks voorbijgangers kent, waar het beeld vooral gezelschap wordt gehouden door een rijtje geparkeerde auto's. Geen hond die weet waar het monument is en weinigen weten zodoende dat het überhaupt bestaat.

Ik heb afbeeldingen geplaatst die de stedelijke situaties in het dagelijks voorbijgaan op een terloopse manier weergeven. Plein 1813 blijft als enige helder aanwezig in het straatbeeld. Dergelijke snapshots zijn van het Wilhelminamonument en het Homomonument niet te maken.

Willem van Oranje, Plein

Johan van Oldenbarnevelt, Lange Vijverberg

Johan de Witt, Plaats

Rondom het Binnenhof.

In de situatie rondom het binnenhof zijn een aantal goede voorbeelden te vinden van hoe er met de plaatsing van standbeelden/monumenten in de openbare ruimte is omgegaan.

Een korte rondleiding:

Om te beginnen wordt je bij de entree van het Binnenhof aan de zuidwest zijde begroet door een fier ruitersstandbeeld van Willem II. Het beeld heeft met de Hofvijver achter zich genoeg ademruimte en het geeft qua onderwerp, maat en plaats aan dat je op het punt staat een belangrijke plek te betreden, namelijk het centrum van de nationale regering.

Het beeld van Willem Drees, even verderop richting het Spui is een meer tweedimensionaal werk dat goed is waar te nemen van zowel veraf als dichtbij. De plaats is een logische keuze, maar het beeld zelf detoneert met z'n omgeving zonder daarmee echt een plek te hebben veroverd in het straatbeeld.

Links om de hoek komen we op het Hofplein, een plein in de luwte van een haag omvangrijke en (letterlijk) monumentale bomen. Men kent het de laatste jaren vooral als de plek waar 's woensdags de Biologische markt staat. Ook hier bevindt zich echter een monument. Het is een ode aan de eerste regels van onze grondwet. Het is een lange granieten trap/bank die vooral gebruikt wordt door skaters om er hun kunsten op te vertonen.

Aan het eind van het Hofplein begint de Lange Poten, een smalle winkelstraat waar een klein wandreliëf te vinden is ter nagedachtenis aan de gevallen van de Tweede Wereldoorlog.

Op Het Plein aangekomen kunnen we een imposant standbeeld bewonderen dat Louis Royer in 1848 in opdracht van de Nederlandse staat van Willem van Oranje heeft gemaakt. Het is het centrale baken van de omgeving.

Het voldeed toen en nu nog steeds veel meer aan de nagedachtenis die we aan onze vader des vaderlands hebben, dan het ruitersstandbeeld op Paleis Noordeinde dat Willem II op eigen initiatief en kosten heeft laten plaatsen. De denker, die politiek tactische en weloverwogen beslissingen nam tegenover de absolute heerser die als veldheer triomfantelijk terugkeert naar z'n paleis.

Doorstekend langs het Mauritshuis komen we aan de noordoostkant van de Hofvijver. Wanneer we op de hoek van de vijver linksaf slaan strekt zich een lang schelpengrindpad met een dubbele rij bomen voor ons uit, aan de rechterkant begrensd door een berm van gras met bankjes ervoor geplaatst. We passeren het beeld van Haagse Jantje en verderop doemt Johan van Oldenbarneveltdt op in zijn enorme zetel omringd door Rododendronstruiken, die weer worden afgeschermd door een laag hek (wellicht een voorzichtige hufferproof maatregel uit het midden van de vorige eeuw). Hij mijmert wat voor zich uit over het schelpenpad alsof hij ontevreden is met de plek die hem door zijn stad zo onder de schaduw van de bomen in een grasperkje is toebedeeld. Johan de Witt, die aan de overkant van de weg staat is een veel zichtbaardere plek toebedeeld. Vanaf een

fraai vormgegeven neoclassicistische sokkel aan het eind van De Plaats (waar speciaal voor het beeld een niveauverschil is aangebracht) kijkt de drieënhalve meter hoge gestalte statig over de Kneuterdijk.

Als we schuin oversteken komen we via een gedenkzuil van Berlage aan de Hofvijver uiteindelijk weer uit bij het ruitersstandbeeld van Willem II.

Opvallend is dat van de Staatslieden die zijn vereeuwigd in een standbeeld rond het Binnenhof er maar één een koning was en dat is Willem II. Van Oldenbarneveldt en de Witt waren vertegenwoordigers van De republiek en Drees was zowel stadhouder van Den Haag (de aanleiding voor zijn monument) als later Minister president van de Staten Generaal.

Een standbeeld van Thorbecke zou daarom aan dit rijtje voorname bestuurders niet mogen ontbreken. Vooral omdat hij het is geweest die onze huidige democratie heeft vormgegeven. Hij is direct gelinkt aan Willem II, zei het op een ambivalente manier. Ondanks dat het Thorbecke is geweest die de grondwetswijzigingen met o.a. de ministeriële verantwoordelijkheid heeft doorgevoerd, kon dit uiteindelijk pas gebeuren op initiatief van de Koning zelf in 1848.

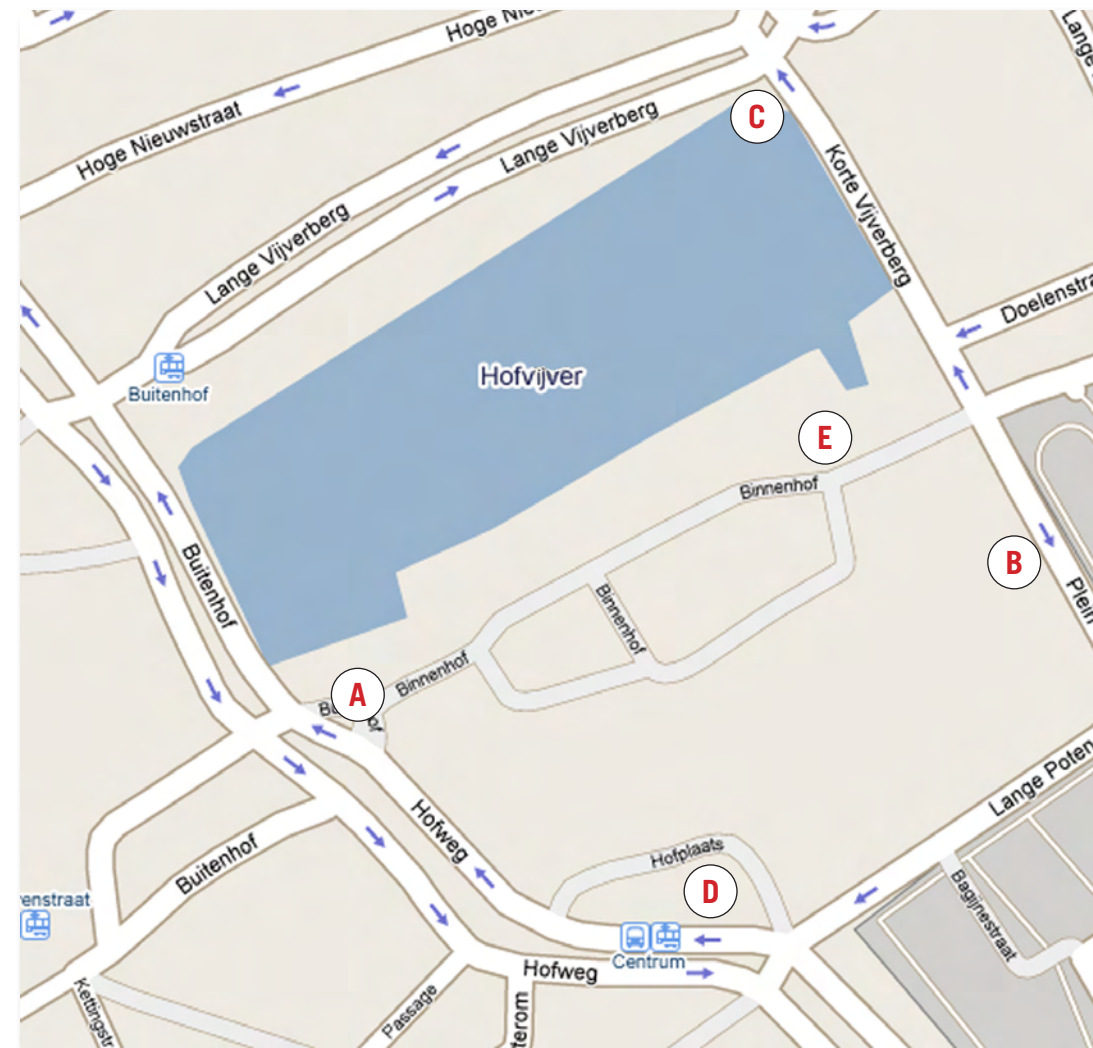
Voorop staat bij een dergelijk standbeeld dat de plek waar het moet komen te staan voldoende aanknopingspunten biedt om de impact die Thorbecke op onze samenleving heeft gehad gestalte te kunnen geven.

Hoewel hij talloze belangrijke wetswijzigingen heeft weten door te voeren tijdens zijn drie regeringsperiodes zou ik in dit beeld inhoudelijk willen toespitsen op de bovengenoemde aanpassingen van de grondwet.

Tessa Oosterholt noemt het een gemiste kans dat het standbeeld voor Thorbecke destijds in Amsterdam is geplaatst en vindt het hoog tijd om die politieke misser van toen recht te zetten. Wellicht is het opkomende populisme van vandaag de dag een extra motivatie om ervoor te kiezen dat na 132 jaar het nu de tijd is om die fout recht te zetten zoals even ter sprake kwam in het tafelgesprek. Ik zou dat echter een dubieuze, misschien zelfs ondemocratische beweegreden vinden (populisten worden immers ook gewoon gekozen). Los van het feit of het beoogde politieke effect niet beter door daden van politici zelf kan en zou moeten worden bewerkstelligd.

De enige motivatie voor dit initiatief zou mijns inziens eenvoudigweg moeten liggen in het incomplete beeld wat er van de politieke geschiedenis van ons Vaderland wordt gegeven. In de serie beelden rondom het Binnenhof valt met het ontbreken van een beeld van Thorbecke al 132 jaar een gat.

De wens voor een herkenbaar beeld van de “mensch” Thorbecke is wat dat betreft dan ook rijkelijk laat aangezien het laatste hoogtepunt van onze figuratieve beeldhouwkunst ligt in de vijftiger en zestiger jaren van de vorige eeuw. Ik kom hier later nog op terug.

De Plek.

Ik zou drie soorten plekken in de openbare ruimte willen duiden die aan de orde komen in dit verslag.

1. Een plek waar simpelweg de fysieke ruimte overblijft om iets neer te zetten. Een restruimte.
2. Een plek die ontworpen is om een beeld neer te zetten. Een setting.
3. Een plek die door het plaatsen van een beeld betekenis krijgt. Een markeringsplek.

Hieronder volgen de beschrijvingen van plekken die wat mij betreft in aanmerking kunnen komen voor een standbeeld van Thorbecke (A,B,C). Er zijn twee plekken die ik ongeschikt vind (D,E) die ik ook nader zal toelichten. Het viel mij als beeldend kunstenaar zwaar in deze presentatie de randvoorwaarden te verkennen zonder visueel op enige wijze aan vormgeving te doen.

Om het, voor zover dat mogelijk is, te voorkomen heb ik ervoor gekozen op de locaties met een model te werken. De foto's heb ik later bewerkt om de maatverhoudingen aan de situatie aan te passen.

Thorbecke heeft een positieve bijdrage gegeven aan de emancipatie van de vrouw in ons land door Aletta Jacobs dispensatie te geven voor haar studie medicijnen. Met een verwijzing naar deze gebeurtenis en een knipoog naar de door mannen gedomineerde wereld van de standbeelden, heb ik gekozen voor een vrouwelijk model.

Links ziet u een plattegrond van de locaties rond het Binnenhof.

A. Op het Buitenhof, aan de Hofweg, tegenover het beeld van WillemII

B. Aan het Plein, naast/voor de ingang van de Tweede Kamer

C. In de Hofvijver, aan de Noord kant, uitkijkend op het torentje van de Minister President

D. Op het Hofplein.

E. Aan het Binnenhof, tegenover de ingang van het torentje van de Minister President.

Plek A:

De Kneuterdijk, tegenover het beeld van Willem II

(grond eigendom van gemeente Den haag)

Willem II was de regerende vorst onder wie Thorbecke z'n ministriele verantwoording wist in te voeren. Om de invloed van Thorbecke op ons land naar waarde te schatten lijkt me een confrontatie met het ruitersstandbeeld van Willem II een inhoudelijk sterke en gedurfde keuze. De plek zou echt een markering in onze stad maar ook in ons politieke landschap worden. Ik denk hierbij niet aan een ontkrachting van het beeld van Willem II, maar eerder aan een inhoudelijke verrijking door beide werken in een hedendaags perspectief te plaatsen.

Een beeld van Thorbecke plaatsen tegenover dat van Willem II maakt beide personages tot een soort staatskundige poortwachters van ons land bij het betreden van het Binnenhof.

Geen tegenstanders van elkaar, maar hoeders van ons staatsbestel.

Wat hier duidelijk zou moeten worden is de relatie tussen de regering en het koningshuis, die Thorbecke voor ogen had.

De onschendbaarheid van de Koning alsmede de verantwoordelijkheid van de Minister als persoon zouden helder in de situatie naar voren moeten komen.

Dit kan gebeuren door:

1. de maat van het Thorbecke beeld aan te passen aan die van de koning

2. een aanpassing/toevoeging aan het monument van Willem II te maken ; bv. door er een extra afscherming of omkadering omheen te maken als symbool voor z'n onschendbaarheid.

3. De houding/uitstraling van Thorbecke ten opzichte van de vorst en de toeschouwer. Deze moet vastberaden en zelfverzekerd zijn maar respectvol en niet vijandig tegenover de diens pendant. Er zou moeten worden ingespeeld op het grote en extraverte gebaar van de Koning; Zijn hoed afnemend begroet hij de buitenwereld als vertegenwoordiger van de monarchie. Thorbecke zou als persoonlijke verantwoordelijke voor de regering een wat meer ingetogen en standvastige houding moeten uitstralen.

De doelgroep naar wie dit standbeeld, of eigenlijk de twee standbeelden, zich richten varieert dan ook van leden van het koningshuis die met de gouden koets het Binnenhof inrijden tot de Japanse toerist die de wereld door z'n camera ziet, en van demonstrerende staatsburgers tot regeringfunctionarissen. Een ieder die door de symbolische poort gaat, die deze twee beelden met elkaar vormen, zou een moment van politiek bewustzijn moeten kunnen ervaren.

Hoewel het niet mogelijk is zonder concreet ontwerp tot een reële kostenraming te komen, schat ik in dat voor deze plek met een budget van minimaal € 250.000 euro rekening gehouden dient te worden.

Plek B:

Voor de ingang van de 2e kamer

(grond eigendom van de Nederlandse staat)

Dit is een plek die verder weinig uitleg behoeft. Het regerend personeel zou dagelijks bij binnenkomst kijkend naar het beeld van Thorbecke zichzelf een moment van bezinning kunnen gunnen al is het maar héél even. Elke keer een klein moment om stil te staan bij de eigen grondbeginselen en de bereidheid daar achter te blijven staan.

De plek zelf biedt geen ruimte voor een grootschalig monument. Maar door een precieze plaatsing kan een krachtig standbeeld in al z'n eenvoud juist op deze plek zeer doeltreffend werken.

De ingang van onze Tweede Kamer is weinig opvallend van opzet, bijna anoniem zou je kunnen zeggen. Als je het gebouw niet kent zou het net zo goed de ingang van een bank of verzekeringsmaatschappij kunnen zijn.

Een goed standbeeld op deze plek kan de ingang van de Tweede Kamer die extra markering geven, wat het tot een betekenisvolle plek maakt. Op deze plek, mede doordat het ook veelvuldig in de media te zien zal zijn, kan een goed beeld ook de icoonfunctie gaan vervullen wat maakt dat een standbeeld of monument ook bij de burger beklijft.

Hoewel de Nederlandse overheid in de realisatie van het standbeeld niet betrokken wil worden (maar het initiatief wel toewijcht) zou de gemeente Den Haag zichzelf landelijk kunnen profileren door het hier te plaatsen. Het gebaar zou van Nationale omvang zijn.

De houding en uitstraling van Thorbecke zou in principe niet veel hoeven verschillen van wanneer het op plek A zou komen. Er moet alleen een duidelijke keuze worden gemaakt of de blik van Thorbecke zich naar buiten richt tot het Nederlandse volk of expliciet naar de politici die hun werkplek betreden. In het eerste geval zou Thorbecke als Nationaal symbool van een standvastig, daadkrachtig en integer politicus kunnen fungeren. In het tweede geval zou hij meer als Pater Familias een rolmodel kunnen zijn waar een politicus zich dagelijks aan kan spiegelen.

Doelgroep: regeringsfunctionarissen, burgers van de Nederlandse staat.

Hoewel het niet mogelijk is zonder concreet ontwerp tot een reële kostenraming te komen, schat ik in dat voor deze plek met een budget van minimaal € 200.000 euro rekening gehouden dient te worden.

Plek C:

In de hofvijver op de hoek voor het Haags Historisch museum.

(grond eigendom van gemeente den Haag)

Qua stedelijke omgeving heeft deze plek mijn voorkeur. Er kan een setting worden gecreëerd. Het beeld kan prachtig en harmonisch in z'n omgeving worden ingebed doordat er al een voorzet wordt gegeven tot toetreding van de vijver door de evenwijdig rond aflopende kades waar boten het water op kunnen worden gelaten. Het is een plek die net in de luwte ligt van goed, maar niet te druk belopen en bereden routes van het hofvijvergebied. Het beeld zou van verschillende kanten van veraf te zien zijn zonder de visuele concurrentie die menig ander plek in de stad wel zou hebben.

Het is een plek waar vele passanten van divers pluimage aan voorbij trekken.

Het zou een echt Haags beeld kunnen worden omdat de plek zo'n typische kalme statige sfeer uitademt waar Den haag bekend om staat. Een standbeeld van een politicus die het bestuur van ons vaderland een stuk dichtter bij de burger heeft gebracht zou op deze plek ook een grote meerwaarde kunnen krijgen door er een aangename verblijfplek aan het water omheen te creëren.

De vastberaden blik van Thorbecke zou vanaf deze plek constant in de rug van de Minister President priemen wanneer die daar aan het werk is.

Als architect van het huidige staatsbestel waakt hij over de voortgang ervan. Hij kijkt tegelijkertijd naar de plek waar ook Thorbecke zelf vele snode plannen moet hebben beraamd en zou daarom ook als een vaderfiguur een bemoedigende uitstraling kunnen hebben.

Onlangs kwam ik een tekening tegen van de architect Aldo van Eyck die jaren geleden al eens zoiets had voorgesteld verderop aan de kade van de Hofvijver voor het Wilhelmina monument. Helaas is het voorstel van van Eyck destijds andermaal terzijde geschoven door Minister Brinkhorst, ondanks de bemiddelingen van Charlotte van Pallandt zelf. Brinkhorst stond erop (onder druk van o.a. Koningin Beatrix) dat het monument bij Paleis Noordeinde zou worden geplaatst.

De doelgroep van deze plek is het meest divers van alle: mensen die in de buurt werken, flanerende landgenoten en toeristen, verkeersdeelnemers (ook vanuit passerende voertuigen is de plek goed waarneembaar), museumbezoekers (Haags Historisch en Mauritshuis), uitgaanspubliek (Kon.Schouwburg, cafe's, restaurants) en bovenal de Minister President en diens bezoek.

Hoewel het niet mogelijk is zonder concreet ontwerp tot een reële kostenraming te komen, schat ik in dat voor deze plek met een budget van minimaal € 300.000 euro rekening gehouden dient te worden.

Het Hofplein

Tegenover ingang Torentje

Ongeschikte locaties

Plek D:

Het Hofplein

(eigendom Binnenlandse Zaken)

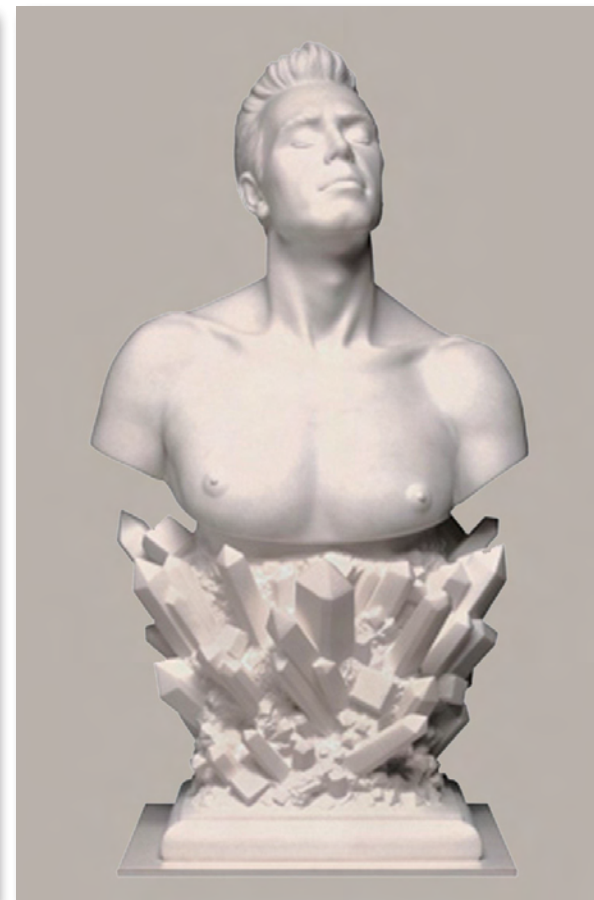
Dit vind ik geen geschikte locatie.
Het is een typische **rest-ruimte**, die bovendien voor het grootste deel al in beslag wordt genomen door het monument voor de grondwet. Het is hooguit een weinig belopen doorgangsplek. Er bevindt zich niet de entree voor een belangwekkend gebouw. Er bevindt zich wel een soort nooduitgang van het binnenhof, waarvan de route versperd is met palen die in de grond kunnen zakken (Op deze route zal het sowieso niet mogelijk zijn iets te plaatsen). Het is een plein dat niet specifiek is ontworpen en het heeft door de jaren heen ook geen specifieke functie gekregen. De plek wordt afgebakend door zowel de achterkant van de oude Tweede Kamer als de nieuwe. Dat maakt het in symbolisch opzicht ook moeilijk om een standbeeld van Thorbecke passende inhoud te geven. Het is niet voor niets dat hier de wekelijkse biologische markt plaats kan hebben. Die markt staat niets of niemand in de weg. Op een dergelijk plein met z'n beschutte en onopvallende karakter kan je een standbeeld van 10 meter hoog plaatsen zonder dat het bij een groot publiek zal beklijven. Het zal nooit in iemands weg staan... en een goed beeld staat altijd in ieders weg.

Plek E:

Aan het Binnenhof, tegenover de ingang van het torentje van de Minister President

(eigendom Gemeente Den Haag)

Hier is er eveneens ruimte om een beeld neer te zetten. Het zal eveneens niet meer worden dan precies dat; ruimte om een beeld te plaatsen. Het is in een weliswaar druk belopen, befietst en bereden gedeelte van een van de ingangen van het Binnenhof, maar het heeft verder niet de stedenbouwkundige kwaliteit die je een beeld van deze statuur zou toewensen. Het is er donker en krap; het is bepaald geen plek waar je een beeld verwacht en waar het zal beklijven. Het is nergens van veraf te zien zoals aan de andere ingang bij het beeld van WillemII of prachtig ontsloten als aan de kade van de Hofvijver even verderop. Het enige voordeel is dat het tegenover het torentje staat, maar een dominante aanwezigheid zoals direct bij de ingang van de tweede kamer zal het nooit worden. Het is eveneens een doorgangsgebied en geen plek waar mensen zullen verzamelen. Ook de minister president zal er alleen een glimp van opvangen als hij z'n torentje uitstapt om z'n dienstauto in te stappen die binnen het hek staat geparkeerd. Het is geen plek die hij gedwongen wordt dagelijks te passeren. Hoe anders zal de situatie zijn als hij peinzend uit het raam kijkt over de Hofvijver en aan de overkant de imposante gestalte van Thorbecke ontwaart.

Herkenbaarheid

In het voorstel van Tessa Oosterholt is nadrukkelijk de wens uitgesproken voor een herkenbaar standbeeld.

De motivatie achter het pleidooi voor een herkenbaar beeld is zeer zeker en heel terecht gelegen in de verwachting dat een monument moet communiceren met een breed publiek. Het voorbehoud bij hedendaagse (abstracte) kunst impliceert echter ook dat de representatie van de persoon Thorbecke prioriteit heeft boven een verbeelding van zijn betekenis voor het Nederlandse politieke en bestuurlijke bestel en boven een uiting van de hedendaagse betekenis van zijn gedachtegoed.

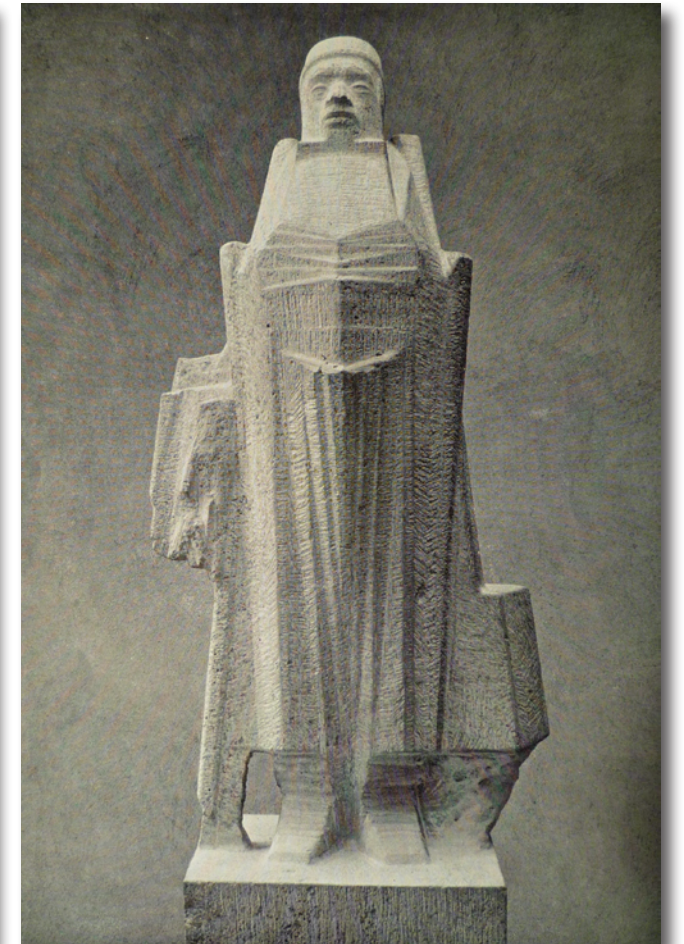
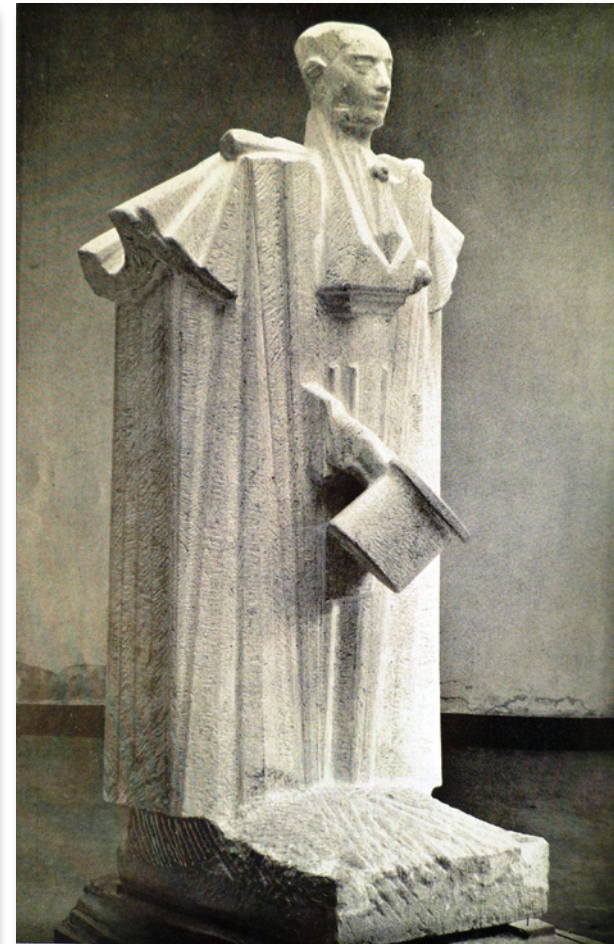
Een zonder meer herkenbare vormgeving, lees: naturalistische of figuratieve vormgeving, lijkt mij ontoereikend in het hedendaagse beeldende kunstidoom. Herkenbaarheid moet in deze context wel degelijk inhoudelijke referenties hebben. In de hedendaagse beeldende kunst is herkenbare representatie om de herkenbare representatie zelf allang geen onderwerp van belang meer. Als een schilder of beeldhouwer vandaag de dag kiest voor een natuurgetrouwe (niet geabstraheerde) weergave van een persoon is die keuze altijd gemaakt om een inhoudelijk statement te maken. In de tachtiger jaren zijn vele kunstenaars als bv. Clemente, Baselitz, Koons of Longo weer begonnen met de representatie van de mens te gebruiken in hun werk. Elk echter om z’n eigen inhoudelijke reden met hun eigen kunsthistorische referentie. Clemente en Baselitz als expressionistische reactie op de minimalistische en abstracte kunst uit de 70er jaren, waarin Baselitz de wereld op de kop schilderde om letterlijke representatie weer tegen te gaan.

Koons ging door op het werk van de Pop Art en liet beelden van Michael Jackson of hemzelf uitvoeren door “volkskunstenaars” (beeldhouwers uit bv. het Schwarzwald of uit Bali die zich toededen op houtsnijwerken voor de toeristische industrie) wat tot een zeer specifiek herkenbare beeldtaal leidde. Longo maakte installaties refererend aan de westerse beeldcultuur. Hij verwerkte er bronzen afgietsels van mensen in.

Kunstenaars als deze hebben de basis gelegd voor de manier waarop representatie vandaag de dag gebruikt wordt in de beeldende kunst.

De representatie van Thorbecke’s zou ook in een dergelijk referentiekader moeten worden geplaatst.

Als herkenbaarheid om de herkenbaarheid de enige leidraad in het beeld zou worden ligt het gevaar op de loer dat we een sculptuur krijgen van het huiveringwekkende niveau als dat van het beeld van Wim Kan en zijn vrouw voor het Kurhaus (een niet bepaald onbeduidende locatie!). Het beeld van André Hazes in Amsterdam is misschien technisch vakkundiger gemaakt dan dat van Wim Kan, maar het blijft een levenloze representatie en niet de verbeelding van de “mens” die deze volksheld was. Misschien is de doelgroep die zijn beeltenis bedient wel tevreden met het resultaat, net als bij de “Vissersvrouw” op de boulevard in Scheveningen. Dit monument is qua sculptuur ook niet bijster interessant maar draagt door z’n plek en jaarlijkse herdenkingen z’n boodschap helder uit naar diens achterban; de Scheveningers die het monument zelf hebben geïnitieerd. Thorbecke is van ons allemaal merkte echter onlangs een raadslid op. Het streven naar herkenbaarheid voor ons allemaal is een spannende maar hachelijke onderneming. Figuratief werkende beeldhouwers die ook eigentijds inhoudelijk interessant werk maken zijn zeer dun gezaaid. Een strenge selectie die trouw naar zichzelf blijft is onontbeerlijk.

Voorstel voor herkenbare representatie

Thorbecke heeft een keur aan fundamentele veranderingen in ons staatsbestel bedacht en door weten te voeren. Zijn politieke en maatschappelijke invloed in ons land is nog steeds ongeëvenaard.

Zoals Willem Breedveld terecht opmerkt is er sinds zijn staatskundige en grondwettelijke herzieningen niets wezenlijks meer veranderd in bestuurlijk Nederland.

De rol die hij gespeeld heeft in de omvorming van ons staatsbestel zou in de context van het “herkenbare” standbeeld moeten worden vergeleken met een kunstenaar of kunststroming die zo’n omwenteling heeft bewerkstelligd in de perceptie van representatie.

Zonder twijfel is het Picasso geweest die met de “uitvinding” van het kubisme (samen met George Braque) de grootste omwenteling heeft bewerkstelligd in de beeldende kunst van de 20e eeuw. Zij hebben de basis gelegd voor abstracte kunst. Hoewel Picasso zelf nooit een volledig abstract beeld heeft gemaakt zouden mensen als Mondriaan en Malevich nooit tot hun abstracte wereldbeeld zijn gekomen zonder het kubisme. Hij was de vader van de moderne kunst en na hem is er niets radicaals meer veranderd in de representatie van de natuur en daarmee het mensfiguur. Uiteraard zijn er net als bij Thorbecke na Picasso kunstenaars gekomen die zijn gedachtegoed aangepast, gesublimeerd, of zelfs achter zich gelaten hebben maar de ontwikkelingen in de beeldende kunst van de 20e eeuw zijn hoe dan ook aan zijn werk schatplichtig.

Om een link te leggen naar Nederland is er ook iemand geweest die in die kubistische traditie een leidende rol heeft gespeeld in de omwenteling van de vaderlandse beeldhouwkunst. Die persoon was Jan Bronner.

Bronner is de eerste professor geworden in de beeldhouwkunst en de Rijksacademie heeft jarenlang onder zijn vlag gevaren. Talloze beroemde Nederlandse beeldhouwers als Esser, Andriessen, van Pallandt en Couzijn hebben hem als leermeester gehad.

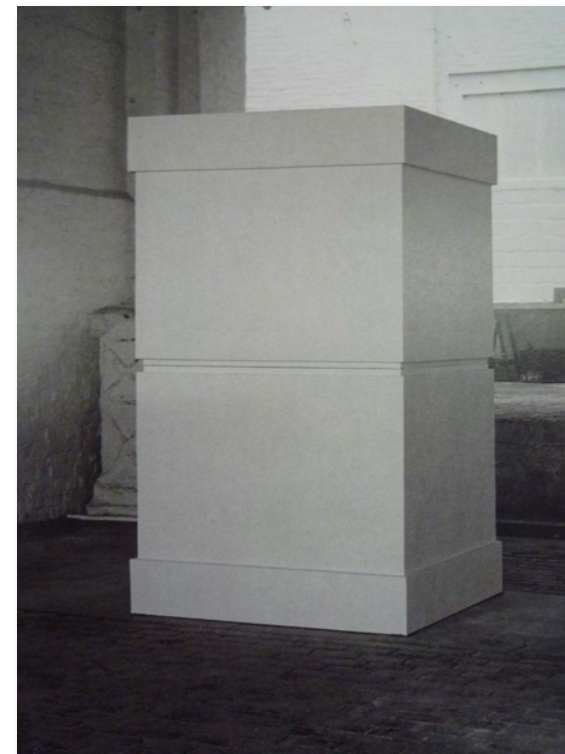
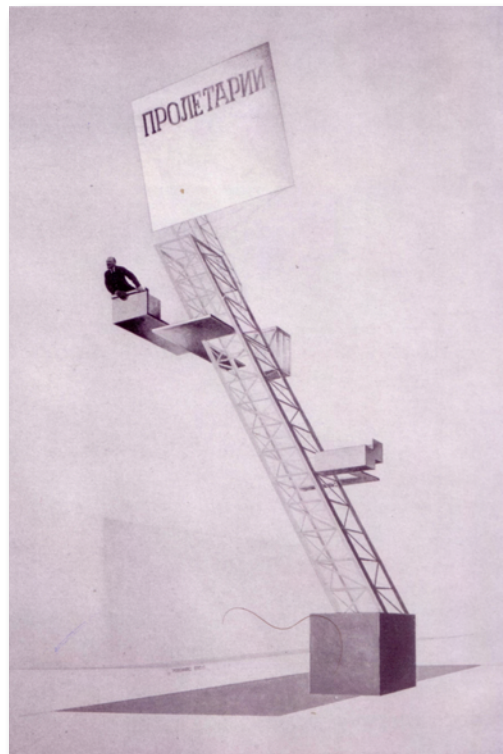
Ook Bronner is in zijn zeer bescheiden oeuvre (echt bekend is eigenlijk alleen zijn Hildebrand monument) ook nooit tot volledige abstractie overgegaan. Hij was de autoriteit op beeldhouwgebied maar werd, ondanks zijn onuitwisbare invloed, al tijdens zijn leven als te conventioneel beschouwd door de jongere generatie.

Hier is ook een parallel te trekken met Thorbecke die ondanks zijn revolutionaire wetsvoorstellen ook al tijdens zijn leven door zijn tegenstanders als te conservatief werd beschouwd.

Thorbecke die zijn rug recht hield in tijden van hevige tegenstand. Dit zou met name in de lichaamstaal van het beeld goed tot uitdrukking kunnen komen. Bronner was bij uitstek de beeldhouwer die het wezen van zijn personages uitdrukte in hun lichaamshouding. Zo kwam hij tot de essentie van zijn vormtaal.

Met het herkenbare standbeeld voor Thorbecke gaan we terug in de tijd. Terecht wordt er verontrust gereageerd als de Nederlandse jeugd niet meer weet wie hij was. Ik vraag me echter af of een standbeeld hierin een omwenteling teweeg gaat brengen. Ik vind het geschiedkundig een steekhoudend argument dat in het rijtje standbeelden van bestuurders rond het Binnenhof Thorbecke niet mag ontbreken. Ik zou deze redenatietrant willen doorzetten en in de herkenbaarheid zodoende kiezen voor een vormgeving die 100 jaar geleden onze perceptie voorgoed heeft veranderd; het kubisme.

Als we op hedendaagse figuratieve wijze een ode willen brengen aan een man die de vader van de Nederlandse moderne staatskunde was, laat de vormgeving ervan dan verwijzen naar de vader onze moderne figuratieve beeldhouwkunst. De wens om tijdloze kunst te maken is een ijdele. Kunst geeft bij uitstek een tijdsbeeld weer. Een hedendaags standbeeld van Thorbecke zou een echo moeten worden naar grootheid van weleer.

De sokkel

Over het algemeen staat een standbeeld op een sokkel.

Dit is niet alleen uit praktisch oogpunt geboren (het beeld kan hierdoor beter gefundeerd worden en is zo minder kwetsbaar) maar ook uit een machtsvertoon dat met zo'n beeld wordt tentoongespreid.

Vaak is de onaantastbaarheid van de gerepresenteerde persoon evenredig aan de hoogte en omvang van de sokkel. Sinds het eind van de 19e eeuw is ook de sokkel geen vanzelfsprekend begrip meer. De keuze om wel of geen sokkel te gebruiken werd een zeer bewuste. Het was Rodin die voor het eerst beelden op de grond presenteerde op in het kleimodel meegeboetseerde voetstukken. Brancusi maakte later de sokkel in eigenzinnige stapelingen tot wezenlijk onderdeel van z'n beelden en de Russische constructivisten beschouwden hun sokkels als architectonische objecten die hun revolutionaire visies moesten kunnen staven. Beroemd is de collage van El Lissitzky die Lenin op een soort metershoge constructivistische kansel plaatst van waaruit hij de menigte vurig toespreekt. De sokkel hier als inhoudelijk verlengstuk van de boodschap. In de 60er jaren begint zich in de sculpturen van Cy Twombly een sacraliteit te ontwikkelen die met name tot stand wordt gebracht door de vervaging tussen sokkel en sculptuur; tussen drager en gedragene.

Meer recentelijk gaat kunstenaar Didier Vermeiren in zijn fundamentele zoektocht naar sculptuur zelfs zover om de sokkel zelf tot beeld te verklaren. Merkwaardig genoeg zijn er in de fantasie tekeningen van de 18e eeuwse architect/graficus Piranesi al voorbeelden te vinden van pleinen en ruimtes gevuld met “monumenten” waarin het geheel als drager belangrijker wordt dan de sculptuur zelf.

Bij het standbeeld voor Thorbecke zou ik graag zien dat de maker een bewuste positie inneemt ten opzichte van de sokkel als fenomeen.

Dit temeer omdat de sokkels van de standbeelden rondom het Binnenhof zo'n prominente en schijnbaar vanzelfsprekende plaats opeisen. Het machtsvertoon dat de standbeelden door de omvang van deze sokkels uitstralen nemen we als een vanzelfsprekendheid in ons straatbeeld op.

Thorbecke heeft de politiek een aangelegenheid gemaakt voor personen die door het volk gekozen kunnen worden. Hierdoor lijkt me dat als er sprake moet zijn van een sokkel, die de hoedanigheid moet krijgen van een podium dat door elke burger betreden zou kunnen worden.

In mijn fotocollages staat mijn model op een gestileerde zeepkist. Een eenvoudig instrument om jezelf even boven de massa te laten uitsteken om beter gehoord te kunnen worden. In de Hofvijver is een mogelijkheid om een drager te creëren die zowel een aangename plek om te verpozen is als een verwijzing naar de politieke arena die door een gekozen burger betreden kan worden.